

TOPONYMIE VAN 'S HEERWOUTERMANSAMBACHT (X) - 37ste BEGIN
't Westschependom van Oostende (1)

door J.B. DREESEN

Vandaag zitten we aan de westkant van de NIEUWE STAD Oostende. Ze werd nieuw genoemd, in tegenstelling tot de OUDE STAD, die ten noorden lag van de DIJK VAN HET BRUGSE VRIJE opgeworpen omstreeks 1390. De afbakening van de nieuwe stad werd begonnen in 1395 als een gevolg van de stormvloed van 1394 die het oude Oostende erg teisterde.

De algemene beschrijving van dit begin luidt als volgt (2) :

"Beghinnende oostwaert over van den voorseiden sticke, oostwaerts over DEN HEERWECH, tusschen den HEERWECH ande wests(yde), DEN HAVENVLIET ande oosts(yde), metten noordt(hender) anden DYCKERSGRACHT jehens DE ZEEDYCK en metten zuudthende anden NIEUWEN OOSTENDSCHEN WATERGANK ende DE HAVENVLIET ende es TWESTSCHEPENDOM van Oostende".

We zitten meteen in een paar toponiemen die ons reeds bekend zijn. Laat ons echter eerst even, om een beter beeld te krijgen, dit 37ste begin situeren op een hedendaagse kaart (3).

Het 37ste begin was aan de westzijde begrensd door de HEERWECH en aan de oostzijde door de HAVENVLIET.

Met de HEERWECH wordt hier de weg bedoeld die van de toenmalige ZEEDIJK (dit is de hiervoor vermelde dijk van het Brugse Vrije) naar de NIEUWE OOSTENDSE WATERGANG (de latere Sint Catharinakreek) liep. Iets westelijker, langs de Oostendse Watergang, liep die weg verder zuidwaarts om aan te sluiten op de KEIGNAARTWEG. Die weg werd door VLIETICK de WESTCAINGAERDSWECH (4) genoemd dit in tegenstelling tot de OOSTCAINGAERDWECH die zuidwaarts over Zandvoorde naar Oudenburg leidde. Het noordelijk deel van de (oost) Keignaartweg ligt sedert 1584 in het tracé van de havengeul. De twee uiteinden van dit stuk HEERWEG kwamen nagenoeg overeen met de Koninklijke Villa en het Oud Hospitaal.

De HAVENVLIET of GROTE VLIET was een (voor die tijd) brede waterloop die de NIEUWE OOSTENDSE WATERGANG, schuin door het huidige LEOPOLDPARK, door middel van de WESTSLUIS of BLAUWE SLUIS, ter hoogte van de huidige KURSAAL, in verbinding stelde met de (eerste) Oostendse HAVEN.

Aan de noordzijde was het 37ste begin begrensd door de DYCKERSGRACHT jegens de ZEEDIJK en ten zuiden door de NIEUWE OOSTENDSE WATERGANG.

De DYCKERSGRACHT was de afwateringsgracht die tegen de Zeedijk (van 1390) lag. Die zeedijk lag iets ten noorden van de huidige zeedijk en het stuk met betrekking tot de noordelijke begrenzing van het 37ste begin is te situeren tussen de Koninklijke Villa en de Kursaal.

De NIEUWE OOSTENDSE WATERGANG (de latere Sint Catharinakreek), liep, voor dit gedeelte althans, ter hoogte van de

Amsterdamstraat, zo ongeveer tussen de Peter Benoitstraat en de Ieperstraat.

Het 37ste begin was 67 gemeten, 2 lijnen en 52 roeden groot dit is in huidige maten uitgedrukt ongeveer 30 ha.

De Westsluis en de Oostsluis (die aan de oostkant van de stad lag) dienden om de verzanding van de haven tegen te gaan. Het waren dus SPUISLUIZEN. Het was zelfs zo dat dat de stad regelmatig aan de Watering van Woutermansambacht vroeg om hun afwateringssluis (ter hoogte van het latere Albertusfort) te sluiten omdat stad onvoldoende water had om te spuien.

In de nabijheid van de Westsluis stond het TAENHUUS (5) of het huis van de haringtowers. De toenmalige HAVENINGANG lag tussen de huidige Kimmelbergstraat en de Ieperstraat, maar dan meer zeewaarts. Landwaarts van het Taenhuus stond de VIERBOET of VUURToren. Deze vormde met het Taenhuus als het ware een merklijn die het midden van HAVENGEUL aangaf. Aan de westkant van de Westsluis stond de Westmolen, een van de 5 molens die de stad op dat ogenblik rijk was (dit gedeelte van het 37ste begin wordt door VLIETINCK de MEET genoemd).

Op de zee kust van Vlaanderen, te Duinkerke, te Nieuwpoort, te Oostende en te Blankenberge waren er van oude tijden reeds vierboeten. Het waren eenvoudige, weinig verheven stenen torentjes waar men in de donkere nachten riet of stro op brandde. Wanneer de maan helder scheen achtte men de mededinging nutteloos en daarbij schadelijk en werd het licht van de vierboeten niet ontstoken.

De beschrijving van het 37ste begin start in de hoek van de Heerweg en Dijkersgracht en loopt langs de Heerweg zuidwaarts. Aan de oostkant dus van de lijn Koninklijke Villa-Oud Hospitaal.

1ste perceel...metten zuudthende an HUBRECHT VANDEVELDE v.uxoris landt met WIJLENT EEN HOFSTEDE veropstaende, en verder,...met enen DRYNCPIT by den noordtoosthender.

Het 2de perceel ligt aan de oostzijde van het vorig perceel...en is een PITTEDE STICKXIN.

Ook het 3de perceel dat ten zuiden van voorgaande ligt is een PITTEDE STICK.

Het 4de perceel ligt ten zuiden van de 3 vorige en is...NEDERE EN PITTEDE.

NEDERE = laag en PITTEDE = vol kuilen. Het gaat hier om stukken die uitgetegeld of uitgeturfd waren.

Het 5de en 6de perceel liggen met hun westkant weer aan de Heerweg. Het 6de is...op de noordtsyde NEDERST...en grenst...metten zuudts(yde) an naervolghende HOFSTEDE en LAND.

Het 7de perceel ligt aan de oostzijde van het vorige perceel zonder bijzondere vermelding.

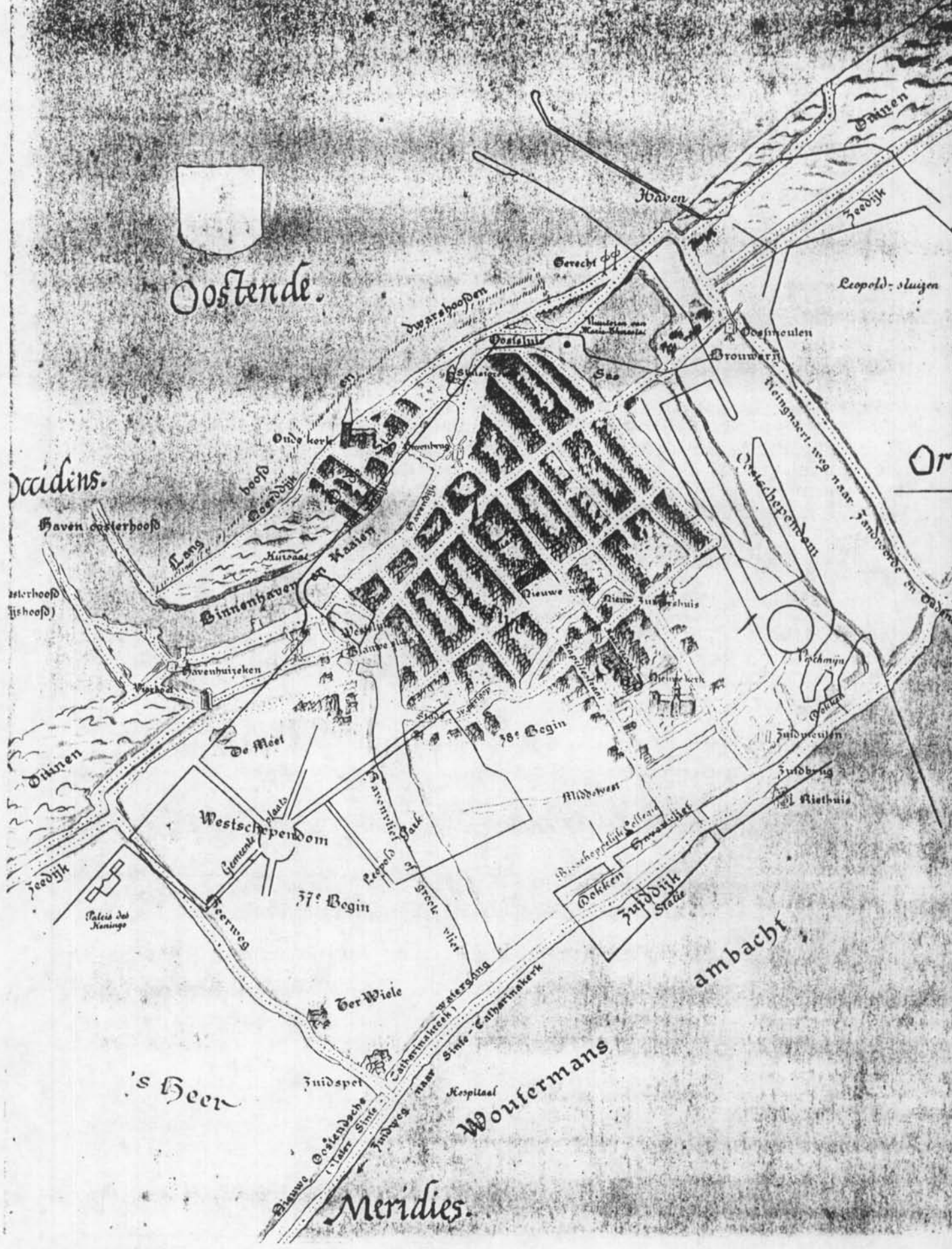
Het 8ste perceel ligt weer met zijn westzijde aan de Heerweg. Op dit stuk staat...Ghelein fillius François DANNEELS hofstede wijlent op staet...daer de voorseiden Ghelein op wuende...ande zuudtzyde, zuudtwaerts in ende is byden westhende DWEERS DUERE GEDOLVEN.

Perceel 9 lig ten oosten van vorige zonder bijzonder melding.

Septentrio.

Oostende.

Occidins.

's Heer

Meridies.

Perceel 10 ligt weer zuidelijk en verhaakt op de heerweg...up het zuudthende de HOFSTEDE daer Gheeraert MEES ub wuent en de HOFSTEDE is up huerselven AFGEDOLVEN.

DUERE GEDOLVEN en AFGEDOLVEN houden ook hier verband met uittegelen, uitturven of uitdijken.

Perceel 11 ligt aan de heerweg en heeft niets bijzonders.

Perceel 12 ligt met de westzijde aan de heerweg en met de zuidzijde aan de OOSTENDSE WATERGANG...metten zuudtwesthender ande HUELBRUGGHE (die de heerweg over de Oostendse watergang leidde). In die hoek ligt...de HOFSTEDE daer Hubrecht VANDEVELDE wuent (Hubrecht Vandevelde had in het 1ste perceel land waarop een verlaten hofstede stond).

Een HUELBRUGGHE was een, meestal in steen, gebouwde brug(getje) met een boog waar nog juist met een platte schuit onderdoor kon.

Vanaf hier volgen we in oostelijke richting de OOSTENDSE WATERGANG.

Perceel 13 ligt noordoost van perceel 12 en heeft niets bijzonders.

Perceel 14 ligt noordoost van 13 en raakt met...de westsyde aen de HUUSMAET van de voorseide Hofstede...

Perceel 15 aan de oostzijde van 14 heeft niets bijzonders.

Perceel 16...metten zuudthende anden OOSTENSCHEN WATERGANG, jegens de SPEYE, met de westsyde an Hubrecht VANDEVELDE hofstede, stuk waarop het hofstedeke TER SPEYE opstaet. Dit stich heeft van ouden tyde HUEBEN GAES HOFSTEDEKIN.

Een HUUSMAET is een woning die bij een hofstede hoort, maar er niet aan vastgebouwd is.

Een SPEYE is een verlaat of een sluis, waarmee de waterstand in een waterloop kan geregeld worden en schuiten kunnen versast worden.

Perceel 17 ten noordoosten van voorgaande heeft niets bijzonders.

Perceel 18 ook ten noordoosten. Op dit stuk ligt...den UUTWECH van François WILZOETS.

Perceel 19 ligt...metter zuudthende langs de HAVENVLIET.

Perceel 20 ligt...metter zuudtsyde aan de HAVENVLIET...en er is sprake van...een UUTGEDARINCKT LEEN (een uitgeturft leen).

Perceel 21 ligt...metter oost ende zuudtsyde an de HAVENVLIET (de havenvliet moet hier een kleine bocht gemaakt hebben) want perceel 22 ligt...metter oostsyde van de HAVENVLIET.

Perceel 23 ligt westelijk van voorgaande en...is UUTGETEGHELT op de zuudthender.

Perceel 24 ligt met de oostsyde aan de HAVENVLIET.

Perceel 25 ligt...met de oostsyde aan de HAVENVLIET en met de...noordt oosthender an de DUERBRECH...(de deurbreck was de stadswaterloop die de stadswateren naar de havenvliet voerde).

Perceel 26 ligt zuidwestelijk van het vorige en is...een stick met eenen WALLE omtrent.

Percelen 27, 28, 29 en 30 liggen ten noorden van perceel 26, er zijn geen bijzonderheden vermeld.

Vanaf hier zitten we weer aan de noordgrens van het 37ste begin.

Perceel 31 ligt...metten noordthender an den DYCKERSGRACHT...

Perceel 32 ligt...metten noordthender an den DYCKERSGRACHT en den oosthende anden DUERBRECK...Er lag...enen grote PITTE by den westhender en het DRAEYHUUS en een HOFSTEDE verop staende... Perceel 33...metter oostsyde an den HAVENVLIET en metter zuidthende an den DUERBRECK.

Het DRAEYHUUS had hier te maken met de controle van het doorgaand waterverkeer en de betaling van de tol en heffingen op vaartuigen en goederen.

Perceel 34...metter oostsyde anden HAVENVLIET, metter zuidwestsyde anden DUERBRECH, metter noordthender breedst aan den DYCK, metter noordoosthender ande SPEYE en is het stick waar de HOFSTEDE op staat (waarschijnlijk de hofstede van WILZOETS die in perceel 18 een...UUTWECH...had).

Totdaar de beschrijving van dit belangrijk 37ste begin, belangrijk omdat het deel uitmaakte van de stad Oostende.

Toponiemen zoals DYCKERGRACHT, OOSTENSCHER WATERGANG, ZEEDIJK werden uitvoerig behandeld bij de bespreking van het 36ste begin (6). Enkele nieuwe toponiemen werden in de tekst reeds verklaard. De bewoners van de hofsteden hoeven geen nadere verklaring.

Bronnen

1. R.A. Brugge. Fonds Jonckheere nr. 1.290.
  2. R.A. Brugge. Watering Blankenberge nr. 517. Ommeloper van 's Heerwoutermansambacht. 37ste Begin. 1559.
  3. E. Vlietinck. Het oude Oostende. Oostende 1897. blz. 146.
  4. E. Vlietinck. Het oude Oostende. Oostende 1897. blz. 159.
  5. J.B. Dreesen. Tijdschrift De Plate, jg. 1989. blz. 13.
  6. J.B. Dreesen. Tijdschrift De Plate, jg. 1994. blz. 225.
- J. Verdam. Middelnederlandsch Woordenboek. 's Gravenhage 1932.

INDEX 1994 en 20-JARIGE INDEX

Traditiegetrouw publiceert "De Plate" voor de geïnteresseerde lezers een inhoudstafel & indices op de voorbije jaargang.

U kunt ze bestellen door 150 fr. te storten op rekening 750-9109554-54 van "De Plate - H. Serruyslaan 78/19 - Oostende" met vermelding "Index 1994". Ze is ook te verkrijgen aan de balie van het Heemmuseum.

* * *

De cumulatieve index over de jaargangen 1971-1991 is ook nog steeds verkrijgbaar aan de balie van het Heemmuseum.
Prijs : 250 Fr

Dit "monumentale" werk (met een inhoudstafel van alle verschenen artikels gerangschikt volgens auteur, een overzichtslijst fotobladzijden en illustraties in de tekst, een overzichtslijst boekbesprekingen, en indexen op de persoonsnamen, de trefwoorden, de Oostendse maatschappijen en de straatnamen) is een onmisbaar instrument voor al wie regelmatig de Platetijdschriften consulteert